

Prof. dr hab. inż. arch. Wojciech Bonenberg
Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego
Politechniki Poznańskiej

OCENA

Rozprawy doktorskiej

mgr inż. arch. Anity Wszółkowskiej-Szewczyk

pod tytułem: „Alternatywna metoda ustalania parametrów nowej zabudowy”.

PROMOTOREM PRACY JEST

PROF. DR HAB. INŻ. ARCH. WALDEMAR MARZĘCKI

PROMOTOREM POMOCNICZYM JEST DR INŻ. ARCH. ELŻBIETA CZEKIEL-
ŚWITALSKA

Recenzję opracowano na podstawie zlecenia dr hab. inż. Marii Kaszyńskiej prof. ZUT, Dziekana Wydziału Budownictwa i Architektury Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie.

Podstawą merytoryczną wykonania oceny jest załączony egzemplarz pracy wraz z wykazem bibliografii i spisem ilustracji.

1. CHARAKTERYSTYKA ROZPRAWY

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska obejmuje 221 stron tekstu formatu A4 wraz z fotografiami, rysunkami, przypisami oraz wykazem wykorzystanej bibliografii, spisem rysunków, fotografii i tabel. Praca zawiera słownik pojęć, archiwum wyników badawczych oraz streszczenie w języku polskim i angielskim.

Praca podzielona jest na pięć podstawowych rozdziałów. W rozdziale pierwszym zaprezentowano problem badawczy, cel i zakres pracy, stan badań, opis zastosowanych metod badawczych oraz tezę pracy.

W rozdziale drugim Autorka przedstawiła uwarunkowania formalno-prawne, kompozycyjne, krajobrazowe i ich wpływ na ustalenia parametrów dla nowej zabudowy.

Rozdział trzeci obejmuje problematykę planowania nowych struktur przestrzennych. Zostały tu omówione takie zagadnienia jak metody wyznaczania obszarów dla potrzeb analiz urbanistycznych oraz błędy popełniane w trakcie ustalania warunków zabudowy. W tym rozdziale Autorka zaproponowała własne podejście do wyznaczenia obszarów podlegających analizie oraz metody ustalania parametrów dla nowej zabudowy.

Rozdział czwarty poświęcony jest realizacji zamierzenia naukowo-badawczego. Autorka zaprezentowała tu wyniki badań trzech przykładowych lokalizacji w Gryficach.

Rozdział piąty stanowi zakończenie pracy, w którym przedstawiono podsumowanie oraz ogólne wnioski dotyczące doskonalenia parametrów urbanistycznych dla nowej zabudowy.

Dwunastostronicowe archiwum (str. 188-199) stanowi dokumentację badań, w którym zamieszczone zostały wyniki przeprowadzonych analiz w zakresie takich parametrów jak wysokość zabudowy, geometria dachu, szerokość elewacji frontowej dla wybranych *case studies*.

Na końcu dysertacji Autorka zamieściła spis 121 rysunków, 62 tabel i zestawienie bibliografii obejmujące 119 pozycji polskojęzycznych, 23 pozycje w językach obcych (angielski, niemiecki) i 11 źródeł internetowych. Praca zawiera 143 przypisów.

W ogólnym ujęciu rozprawa skonstruowana jest przejrzysto, napisana jest językiem wskazującym, że Autorka w pewnym pośpiechu starała się ukończyć pracę. Prawdopodobnie stąd wynikają drobne usterki o charakterze redakcyjnym i warsztatowym, które nie osłabiają całościowej koncepcji pracy. Od strony formalnej rozprawa doktorska nie budzi zastrzeżeń.

2. OCENA MERYTORYCZNA

Przedstawiona do oceny praca doktorska dotyczy badań poświęconych doskonaleniu projektowania urbanistycznego i planowania przestrzennego. W szczególności Autorka koncentruje uwagę na ustalaniu parametrów nowej zabudowy w istniejącym kontekście urbanistycznym. Motywacją do podjęcia tematu są zauważone przez Autorkę wady istniejących przepisów planistycznych oraz niedostatki poznawcze dotyczące kształtowania ładu przestrzennego w przestrzeni zurbanizowanej. Szczególną uwagę kieruje na alternatywne metody i możliwości ustalania zasad kształtowania nowej zabudowy.

Doktorantka słusznie wskazuje na niespójność obecnych przepisów planistycznych, w tym wydawania decyzji o warunkach zabudowy, które nie sprzyjają utrwalaniu ładu przestrzennego. Zdaniem Autorki „obecnie obowiązujący sposób i metoda ustalania warunków nakazują ocenę ustaleń dla nowej zabudowy w sposób schematyczny, często matematyczny. Uzasadnieniem takiego postępowania jest treść Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 28 sierpnia 2003 r., w sprawie sposobu ustalania wymagań dla nowej zabudowy w przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego” (str 8).

Uważam, że temat pracy jest bardzo aktualny w związku z toczącymi się dyskusjami na temat jakości polskiej przestrzeni urbanistycznej. Jakość tej przestrzeni jest przedmiotem krytyki, mówi się wręcz o kryzysie planowania przestrzennego w polskich miastach. Nieracjonalna gospodarka przestrzenna, rozproszenie zabudowy na obrzeżach miast i chaos przestrzenny w śródmieściach to typowe problemy z jakimi zmagają się wiele miast. Problematyka harmonii i piękna struktur miejskich schodzi na daleki plan w hierarchii priorytetów planistycznych. Obowiązujące prawodawstwo urbanistyczne nie jest w stanie zapobiegać tym negatywnym zjawiskom.

Genezą badań jest troska pani Wszółkowskiej o przestrzeń definiowaną w kategoriach kompozycyjnych, posiadającą nie tylko specyficzne cechy użytkowe, ale również istotne walory kulturowe i społeczne. Z tego względu w recenzowanej pracy przestrzeń jest traktowana jako dobro wspólnie o strategicznym znaczeniu dla jakości życia mieszkańców.

Praca wpisuje się w nurt badań nad jakością kompozycyjnofunkcjonalną współczesnych struktur urbanistycznych. Problem ten pomimo wielu usiłowań ciągle nie doczekał się satysfakcjonującego rozwiązania. W okresie ostatnich 150 lat byliśmy świadkami wielu pomysłów i teorii mających na celu uzdrowienie przestrzeni osiedleńczej, począwszy od koncepcji Ebenezera Howarda, Raymonda Unwina, Barryego Parkera, Patricka Geddesa poprzez modernistyczne wizje Le Corbusiera, propozycje chicagowskiej szkoły planistycznej (Bugress, Park, McKenzie) postmodernistyczne koncepcje Nowej Urbanizacji i Revived Classicism, racjonalistyczne podejście systemowe (Mumford, Duke, Kahn, Alexander), propozycje Charlesa Landry'ego i Richarda Floridy miast kreatywnych. Wiele prób uzdrowienia miast nie wytrzymało próby czasu, pojawiają się nowe modele i wzory zabudowy miejskiej, jak:

- SC Implementations in Town PI (*Cyberphysical Urbanism, Digital Morphogenesis, Homeostatic Cities, Self Organizing Urban Structures*).
- Survival Urbanism (*Post-Apocalyptic Cities, Civil Defence Urbanisation, Mobile Cities*),
- Self-Sufficient Cities (*Off-the-Grid Cities, Green Urbanism, High-Performance Cities*).

Każda z tych koncepcji pociąga za sobą charakterystyczne sposoby ustalania parametrów nowej zabudowy, która wyróżnia się specyficznymi parametrami przestrzennymi i unikalną kompozycją.

Pod tym względem temat rozprawy doktorskiej wpisuje się aktualne kierunki analiz urbanistycznych. Jest szczególnie ważny w odniesieniu do kompozycji wnętrza urbanistycznych i elementów urbanistycznych które wpływają na percepcję przestrzeni.

Praca w oryginalnej formie porusza dwie sfery zagadnień. Jedna dotyczy formułowania zapisów regulujących zabudowę miejską w formie warunków zabudowy dla nowo projektowanych obiektów, druga obejmuje ocenę wnętrza urbanistycznych pod kątem ich walorów kompozycyjnych.

W tych ramach Autorka wymienia następujące zadania (str 12):

- „- zbadanie obecnego sposobu wykonywania analiz i kształtowania przestrzeni urbanistycznej za pomocą warunków zabudowy,
- zbadanie rzeczywistego wpływu zapisów przepisów ustawy i rozporządzeń wykonawczych na kształtowanie przestrzeni miasta,
- zidentyfikowanie i wyodrębnienie urbanistycznych problemów dotyczących kształtowania przestrzeni miasta w zakresie lokalizacji nowej zabudowy przy uwzględnieniu zasad dobrego sąsiedztwa i kompozycji wnętrza urbanistycznego,
- wykazanie, że obecne procedury planistyczne w Polsce w niewystarczającym stopniu uwzględniają zasady kształtowania ładu urbanistycznego, a zasady przeprowadzania analiz urbanistycznych nie w pełni respektują przyjęte reguły kompozycji przestrzeni, warunków krajobrazowych, zmian układu morfologicznego poszczególnych części miasta,
- stworzenie algorytmu „mierzenia przestrzeni” jako metody do ustaleń warunków zabudowy w oparciu o zasady prawidłowego kształtowania ładu przestrzennego w duchu zrównoważonego rozwoju,
- wykorzystanie rezultatów badań do opracowania analitycznej metody poznawczej - badania parametrów i cech zabudowy w przebiegu oceny wnętrza urbanistycznego, jako atrybutu i wyznacznika - w dalszym procesie planowania urbanistycznego.”

Eksponowane w pracy dążenie do możliwie kompleksowego ujęcia zależności przestrzennych wpływających na jakość przestrzeni miejskiej znajduje wyraz w analizie takich grup problemowych, jak:

- psychologia percepcji,
- prawo i legislacja,
- teoria kompozycji,
- elementy analiz jakościowych i ocen wielokryterialnych.

Wśród zalet proponowanego podejścia zaliczam:

- możliwość stosowania w różnych miastach i uwarunkowaniach przestrzennych,
- interesującą próbę interpretacji dobrego sąsiedztwa i struktury wnętrza krajobrazowego,
- oryginalną interpretację kontekstu urbanistycznego.

Na tle zaprezentowanych rozważań wyróżnia się rozdział 1.8.1. (str. 33-84). Autorka w interesującej formie zestawia najbardziej znaczące poglądy na temat kształtowania zabudowy miejskiej. Wymienia osiągnięcia szwajcarskiej szkoły planowania przestrzennego: metodę DCP prof. Marzęckiego, badania prof. Paszkowskiego dotyczące kontynuacji historycznych struktur miejskich w kształtowaniu współczesnej zabudowy miejskiej, badania prof. Wojtyszyna na temat zasad nowych lokalizacji na podstawie analizy dostępności i sąsiedztwa. Konfrontuje te osiągnięcia z dorobkiem takich teoretyków jak Kelvin Lynch, Jan Gehl, Steen Rasmussen, Leon i Rob Krier. W interesującej formie przywołuje obronioną w 1981 roku w ETH Zurich rozprawę doktorską Benedikta Loderera pt. „*Der Innenraum des Aussenraums ist Aussenraum des Innenraums. Begriffbestimmung "Stadtraum"*”, w której autor definiuje pojęcie przestrzeni miejskiej jako swojego rodzaju scenografii dla wielowarstwowych relacji funkcjonalnych, społecznych i emocjonalnych, uwarunkowanych sytuacją geograficzną, ekonomią i historią miasta. W pracy tej szczególną wartość stanowi pojęcie miasta jako miejsca interakcji społecznych, ucieleśnienia własnej historii i tradycji. Autor podkreśla, że w tym aspekcie każde miasto ma swoją indywidualną osobowość. Fizyczna przestrzeń miejska jest scenografią dla różnorodnych zachowań. Autor porównuje tę przestrzeń do naczynia wypełnionego „życiem miejskim”. Te rozważania teoretyczne są podstawą analizy zabudowy miasta Fabriano położonego w prowincji Ancona we Włoszech. Miasto o wczesnośredniowiecznym rodowodzie słynie z produkcji wysokiej jakości papieru. Produkcja papieru doprowadziła do rozkwitu w miasto, w pobliżu którego już na początku XV wieku powstały prężnie rozwijające się drukarnie. Loderer przeprowadził analizę zabudowy miejskiej z punktu widzenia wędrowca poruszającego ulicami Fabriano. Graficzno-opisowa analiza dotyczyła pięciu przykładowych lokalizacji tworzących specyficzny „klimat miejski” związany z historyczną zabudową. Ten sam rodzaj analizy zastosowany do nowej części miasta pokazał drastyczne przerwanie wielowiekowej ciągłości kompozycyjnej, prowadzące do rozpadu tkani urbanistycznej.

Takiemu rozpadowi należy przeciwdziałać w celu wymaganej poprawy jakości urbanistycznej. Kluczem do tej poprawy jest kontynuacja i dobre sąsiedztwo. Idąc tym tropem pani Wszółkowska bada formalne i prawne aspekty tego problemu. Wyróżnia sąsiedztwo bezpośrednie, jako sąsiedztwo najbliższe „względem dostępu” i sąsiedztwo urbanistyczne, stanowiące o „ciągłości urbanistycznej”. Na podstawie interesujących zestawień zamieszczonych w tabelach 4 i 5 (str. 123, 124) zwraca uwagę na wieloaspektowość tych pojęć oraz zmienność interpretacji. W części analitycznej, na podstawie wybranych przykładów z Gryfic demonstruje niedoskonałość instrumentu jakim jest tryb ustalania warunków zabudowy w przypadku braku miejscowego

planu zagospodarowania. Zwraca uwagę na różne możliwości interpretacji istniejących zapisów oraz oderwanie tych zapisów od podstawowych kano-
nów kompozycji urbanistycznej.

Jako środek zaradczy postuluje oryginalną metodę udoskonalenia za-
sad ustalania warunków zabudowy dla nowej tkanki urbanistycznej. Proponu-
je trzyetapową diagnozę kontekstu urbanistycznego jako podstawę do formu-
łowania decyzji w warunkach zabudowy. Wyżej wymienione kroki metodycz-
ne to: ocena liniowa (piercei), ocena korytarzowa (ulicy) i ocena przestrzeni
wyodrębnionej (kwartału) wg zaproponowanych częściowych kryteriów oce-
ny. W przekonaniu Autorki ma to dać lepszy obraz kontekstu urbanistyczne-
go niż stosowana dotychczas praktyka. Zamieszczone w rozdziale czwartym
przykłady pokazują zalety proponowanej metody jako wsparcia i uzupełniania
istniejących zasad kształtowania zabudowy miejskiej.

Przeprowadzone badania doprowadziły do wniosków, z których na
uwagę zasługuje:

- krytyka obecne stosowanych w Polsce procedur planistycznych, z
powodu niewystarczającej skuteczności w kształtowaniu ładu urbanistyczne-
go,

- zalecenie dotyczące niezbędnych zdaniem Autorki uzupełnień obec-
nie obowiązujących analiz urbanistycznych,

- usprawnienie decyzji planistycznych, uwrażliwienia na trzeci wymiar,
dostosowania tych decyzji do zasad kompozycji urbanistycznej.

3. WNIOSKI KOŃCOWE

W konkluzji niniejszej oceny należy stwierdzić, że rozprawa doktorska
mgr inż. arch. Anity Wszołkowskiej-Szewczyk pod tytułem: „Alternatywna
metoda ustalania parametrów nowej zabudowy” podejmuje temat aktualny a
zaprezentowane podejście badawcze wpisuje się we współczesny nurt
badań nad doskonaleniem metod planistycznych. Autorka w interesujący
sposób wykorzystała doświadczenia w zakresie ustalania parametrów dla
nowej zabudowy na wybranych przykładach badawczych.

Wywód naukowy oparty jest na:

- a) krytycznej analizie piśmiennictwa, którego wykaz obejmuje 142
(119+23) aktualne pozycje bibliograficzne,
- b) starannie opracowanym materiale ilustracyjnym, w tym autorskich
analizach graficzno-tabelerycznych,
- c) opracowaniach porównawczo-analitycznych wybranych studiów
przypadków (*case studies*).

Recenzent pozytywnie ocenia logiczną konstrukcję wywodu
naukowego, w którym Autorka interpretuje wyniki badań własnych i
pokrewnych kierunków badawczych w sposób umożliwiający - przez analizę i

usystematyzowanie informacji - zweryfikowanie i udowodnienie podstawowej tezy rozprawy.

W konkluzji niniejszej oceny rozprawę oceniam pozytywnie przedstawiając następujące wnioski:

1. Autorka wykazała odpowiedni poziom wiedzy teoretycznej w problematyce związanej z tematem pracy.
2. Autorka samodzielnie sformułowała, a następnie w oryginalny sposób rozwiązała określony problem badawczy.
3. Autorka opanowała metody pracy naukowej, wykazała się erudycją i inwencją twórczą.

W związku z powyższym uważam, że praca może być dopuszczona do publicznej obrony.

Poznań, maj 2018 r.